

Rovnost x spravedlnost / Spravedlnost x rovnost

Myšlenka rovnosti se sice v celých dějinách jeví jako velice přitažlivá pro mnohé lidi (a zejména pro ty, kteří mají šanci na takové „rovnosti“ vydělat), ale je popravdě v rozporu se „spravedlností“. Už Aristotelés trefně připomněl, že máme-li „rovně“ (stejně) jednat s nerovnými, musíme s nimi jednat „nerovně“ (nestejně, odlišně). Vidíme to dnes třeba na přístupu mladých lidí ke studiu, tj. k vzdělávání: nejde jen o to, aby zkoušky byly stejné (rovné) pro všechny, ale např. také o to, aby „rovné“ přijímací zkoušky ve skutečnosti nepreferovaly mladé lidi, kteří už v rodině měli příznivé podmínky a tedy náskok před jinými. Prostupnost mezi různými vrstvami společnosti potřebuje nejen rovná pravidla, ale také určitou asistenci ze strany těch privilegovaných. Na druhé straně však tato asistence nesmí mít jen „formální“ povahu, tj. nesmí být pouhým „usnadněním“ v podobě snížení nároků. (Typickým fenoménem byl v letech po „únoru“ nábor tzv. dělnických kádrů, motivovaný především zásadní nedůvěrou k „buržoazní inteligenci“, vyplývající – zejména u nás – z komplexu polovzdělanců ve vedení KSČ.) Mám za to, že právě v tomto ohledu byla situace za první republiky docela otevřená, i když ovšem nikoliv ideální. Má zkušenost ze střední školy: celá řada přijatých spolužáků měla v prvních letech značné problémy ve srovnání se syny lékařů, advokátů, pedagogů apod., zatímco v dalších letech to mnozí v soutěži nejen dotahovali, ale často se dostávali mezi špičky (a posléze uspěli i na vysokých školách). Zároveň bylo docela poučné sledovat, jak někteří starší profesori (kteří sami studovali ještě za Rakouska) dávali jakoby už předem najevo jakési téměř opovržení ve vztahu ke studentům z nižších vrstev (v našem případě to bylo asi nejnápadnější v případě prof. Mikana – třeba když šlo o Vládu Čejchana nebo učitele hudby Lišku apod.). U mladších profesorů, kteří vystudovali už v republice, to téměř nebylo vidět. Nedávno jeden rozhlasový program o Krieglovi připomněl, jak byl po svém příchodu z Haliče do Prahy příjemně překvapen jednáním profesorů, a to bylo ještě před rozpadem Rakouska. Řekl bych, že proti úsilí „zdola“ o dosažení rovnosti tu stojí „spravedlivé“ jednání shora: prostě spravedlnost je vyšší cíl než pouhá rovnost, a to i tam, kde volání po rovnosti je oprávněné a tudíž jakoby „spravedlivé“.

(Písek, 080411-4.)